

# ظرفیت‌های دیوان بین‌المللی کیفری برای محاكمه دولت‌مردان اسرائیلی

سید مرتضی کاظمی دینان\*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۳/۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۵/۱۲

## چکیده

۶۱

جنایات پی‌درپی اسرائیل به‌خصوص در جنگ ۲۲ روزه غزه در سال ۲۰۰۸ از موارد مهم منازعات نابرابر بین‌المللی به‌حساب می‌آید. در این جنگ، اصول و قواعد حقوق بشر دوستانه به‌طور مشهودی از سوی اسرائیل زیر پا نهاده شد. متعاقب وقوع این جنگ، کمیته‌ای حقیقت‌یاب از سوی سازمان ملل برای بررسی ابعاد جنایات صورت گرفته تشکیل شد که پس از مدت‌ها بررسی، گزارشی مبسوط در زمینه جنایات روی داده در این جنگ ارائه داد. نکته مهم اینجاست که تاکنون مستندات و یافته‌های این گزارش، دستمایه دیوان بین‌المللی کیفری قرار نگرفته است. نویسنده مقاله در پی پاسخ به این سوال اصلی است که چگونه می‌توان بین گزارش کمیته حقیقت‌یاب سازمان ملل (گلدستون) و دیوان بین‌المللی کیفری ارتباط برقرار کرد؟ به تعبیر دیگر آیا اساساً مفاد و مستندات موجود در این گزارش می‌تواند مورد استفاده دیوان بین‌المللی کیفری برای محکومیت دولت‌مردان اسرائیلی تصمیم‌گیرنده در جنگ غزه قرار بگیرد؟ فرضیه پژوهشگر این است که با عنایت به مفاد و بندهای مختلف گزارش کمیته حقیقت‌یاب به ریاست قاضی گلدستون و همچنین با عنایت به صراحت موجود در مواد هفت و هشت اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری که در آن مصادیق متعددی از جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی را جرم‌انگاری کرده، به‌نظر می‌رسد که دادستان دیوان می‌تواند به استناد مفاد موجود در گزارش گلدستون، این موضوع را در دستور کار قرار دهد.

واژگان کلیدی: دیوان کیفری بین‌المللی، جنگ ۲۲ روزه، گلدستون، جنایت جنگی، اسرائیل

\* دانشجوی دکترای روابط بین‌الملل دانشگاه علوم و تحقیقات تهران و پژوهشگر مهمان پژوهشکده مطالعات

m\_waresh2002@yahoo.com

استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکاشناسی-اسرائیلی‌شناسی، سال شانزدهم، شماره یکم، زمستان ۱۳۹۳، صص ۷۴-۶۱.

کمیسیون‌های حقیقت‌یاب که در موارد خاص نظیر بحران‌ها، درگیری‌ها و یا ترورها و منازعات شدید منطقه‌ای و بین‌المللی از سوی مراجع مختلف تشکیل می‌شوند، وظیفه دارند تا موارد ذیل را مورد بررسی قرار دهند: روشن کردن و افشای کامل وقایع و جنایاتی که در گذشته روی داده، شناسایی هویت عاملین جنایت، بازسازی وقایع برهه‌هایی از تاریخ جهت تسهیل آشتی در یک جامعه معین، یادآوری معنادار وقایع به شکل رسمی و توسط نهادی که به نمایندگی از دولت و جامعه به این امر مبادرت می‌ورزد، اقدام به‌عنوان یک نهاد بی‌طرف و مشروع از لحاظ داخلی و بین‌المللی، پاسخ به نیازهای خاص قربانیان، کمک به برقراری عدالت و پاسخ‌گویی، تاکید بر اصل مسئولیت‌پذیری و توصیه به انجام اصلاحات، توسعه سازش و کاهش درگیری در طول زمان. (ساعد، ۱۳۸۹، ۱۹۷-۱۹۶) جنگ ۲۲ روزه غزه در سال ۲۰۰۸ یکی از موارد مهم منازعات نابرابر بین‌المللی به حساب می‌آید که با عنایت به تعریف رسمی تجاوز در قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل، دیگر آن را نمی‌توان درگیری یک دولت با مردمان خودش دانست. در این جنگ، اصول و قواعد حقوق بشر و حقوق بشردوستانه (مخاصمات مسلحانه) به‌طور مشهودی از سوی اسرائیل زیر پا نهاده شد. متعاقب وقوع این جنگ، کمیته‌ای حقیقت‌یاب از سوی سازمان ملل برای بررسی ابعاد جنایات صورت گرفته تشکیل شد که پس از مدت‌ها بررسی، گزارشی مبسوط ارائه داد. در این نوشتار بدین موضوع پرداخته می‌شود که آیا طبق مواد و مندرجات گزارش کمیته حقیقت‌یاب (به ریاست قاضی گلدستون)، دیوان بین‌المللی کیفری می‌تواند به این موضوع ورود کند و آیا اساساً (بدون توجه به مسائل و ملاحظات سیاسی) از نظر حقوقی، یافته‌های کمیته حقیقت‌یابی چنین ظرفیت و پتانسیلی را دارد یا خیر؟

### یک. ابعاد گوناگون جنگ ۲۲ روزه غزه

تهاجم نظامی اسرائیل به نوار غزه تحت عنوان عملیات سرب گداخته<sup>۱</sup> در تاریخ ۲۷ دسامبر

#### 1. Cast Lead

◆ فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکاشناسی، اسرائیل‌شناسی، سال شانزدهم، شماره یکم، زمستان ۱۳۹۳

۲۰۰۸ برابر با هفتم دی ۱۳۸۷ شروع شد و ۲۲ روز بعد به پایان رسید. البته باید اشاره نمود که اسرائیل از ۱۸ ماه قبل از شروع این تجاوز، غزه را از زمین و دریا و هوا مورد محاصره قرار داده بود و به تعبیر مسئولین اسرائیلی، این اقدام به منظور مجازات دسته‌جمعی مردم غزه انجام می‌شد.

اسرائیل در حمله به غزه، توافق ژوئن ۲۰۰۸ خود را با طرف فلسطینی (حماس) مبنی بر آتش‌بس و بازگشایی گذرگاه‌های نوار غزه نقض کرد و شروع‌کننده جنگ هم بود (میری لواسانی، ۱۳۸۸، ۵). در طول این جنگ بیش از ۱۴۰۰ شهروند فلسطینی کشته شده و بیش از ۶۰۰۰ نفر فلسطینی نیز مجروح گردیدند در میان کشته‌شدگان، بیش از ۳۰۰ کودک و صدها زن وجود داشت. بنا بر گزارش سازمان عفو بین‌الملل، که در تاریخ پنجم ژوئیه ۲۰۰۹ منتشر شد، تلفات فلسطینی‌ها در جنگ ۲۲ روزه غزه، ۱۰۰ برابر تلفات اسرائیلی‌ها بوده است. (رضوی فرد، ۱۳۸۹، ۷) از وجوه تمایز اساسی و کیفی بین جنایات انجام شده در جنگ ۲۲ روزه غزه با دیگر جنایات معروف بین‌المللی (نظیر دارفور، کامبوج، بالکان و ...) موارد ذیل را می‌توان برشمرد:

- اقدام به عملیات نظامی و جنگ از سوی اسرائیل بدون هیچ مبنای حقوقی جدی: اینکه اسرائیل برای توجیه سلسله‌عملیات نظامی‌اش علیه مردم غزه، به‌طور دایم به مساله «دفاع مشروع» اشاره می‌کند، باید گفت که دفاع مشروع به وضعیتی اطلاق می‌گردد که کشوری مورد حمله مسلحانه قرار بگیرد و در این شرایط، کشور مذکور طبق قوانین بین‌المللی مجاز است که با به‌کارگیری نیروهای مسلح به دفاع از خود بپردازد. نکته مهم دیگر در این بحث، لزوم برقراری تناسب میان عمل دفاعی و اقدام تجاوزکارانه است. طبق این توضیح مختصر، عملیات موسوم به سرب‌گداخته، عملیاتی ذاتا مجرمانه و بدون هیچ محمل حقوقی و مشروعیت بین‌المللی بود.

- کیفیت ارتکاب جنایات و اقدام به حمله کورکورانه و عدم تفکیک نظامیان از غیرنظامیان، حمله به مراکز درمانی و امدادی و آمبولانس‌ها، تخریب عمدی و گسترده زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، تخریب اموال غیرنظامیان و غیره.

- نقض بی‌محابای کنوانسیون ژنو: مصداق بارز این امر، استفاده اسرائیل از بمب‌های حاوی فسفر سفید بوده که طبق کنوانسیون ۱۹۸۰ ژنو استفاده از آن در محدوده حضور غیرنظامیان ممنوع است. ([www.icc.org/web/eng](http://www.icc.org/web/eng))

- اعمال تبعیض نژادی به‌طور غیرمستقیم (در جنگ غزه به ساکنان غیرنظامی هم اجازه فرار از غزه داده نشد و تنها به ۲۰۰ زن خارجی غیرفلسطینی اجازه داده شد که از منطقه درگیری خارج شوند).

- در جنگ ۲۲ روزه غزه، اسرائیل نه تنها حقوق بشردوستانه (مربوط به مخاصمات) را رعایت نکرده، بلکه حقوق بشر هم به شرح ذیل مورد بی‌توجهی قرار گرفته است:

- نقض حق حیات؛

- نقض حق برخورداری از بهداشت جسمی و روحی؛

- نقض ممنوعیت شکنجه؛

- نقض حق سکونت و اخراج اجباری فلسطینیان؛

- نقض حق دسترسی به آب؛

- نقض حق عبور و مرور آزادانه؛

- نقض حق آزادی بیان؛ و

- نقض حق کار و معاش. (حسینی اکبرنژاد، ۱۳۸۸، ۲۴-۱۷)

## دو. ماموریت‌های بین‌المللی برای بررسی جنگ ۲۲ روزه غزه

پس از وقوع جنگ ۲۲ روزه غزه، چند ماموریت مهم بین‌المللی برای بررسی وقایع و ابعاد این جنگ و جنایات ارتكابی در آن انجام پذیرفت که عبارتند از:

الف. ماموریت از سوی کشورهای عربی به جان دوگارد<sup>۱</sup> حقوقدان برجسته اهل آفریقای جنوبی و استاد دانشگاه لایدن هلند. وی بعد از انجام این ماموریت گزارش داد که در این جنگ، جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت از سوی اسرائیل و علیه ساکنان غزه به‌وقوع پیوسته و تعقیب کیفری مرتکبان این جنایات ضروری است. (رضوی فرد، ۱۳۸۹)

ب. ماموریت هیات انتخابی چهار نفره از سوی دبیرکل سازمان ملل در ۱۱ فوریه ۲۰۰۹: این

1. John Dugard

ماموریت به منظور بررسی میزان اثرپذیری اماکن ملل متحد و آژانس‌های تخصصی از سلسله‌عملیات نظامی در طول جنگ ۲۲ روزه انجام پذیرفت. هیات مذکور پس از چند ماه بررسی دقیق و کارشناسی، گزارشی ۱۸۴ صفحه‌ای به همراه ۲۰۰ برگ اسناد و شواهد و ضمایم را به صورت محرمانه به دبیرکل وقت سازمان ملل ارائه داد. در این گزارش نیز بر حجم عظیم خسارات دفاتر و نهادهای وابسته به سازمان ملل در غزه به واسطه اقدامات ارتش اسرائیل، تاکید شد. (ساعد، ۱۳۸۹، ۱۰۲)

۶۵

ج. ماموریت از سوی شورای حقوق بشر به یک کمیته حقیقت‌یاب در سوم آوریل ۲۰۰۹ به سرپرستی ریچارد گلدستون، قاضی برجسته بین‌المللی که منجر به گزارشی مفصل (۵۷۵ صفحه‌ای) شد که عمدتاً بر جنایات و اقدامات غیرقانونی اسرائیل علیه فلسطینیان در غزه دلالت دارد. اعضای این کمیته حقیقت‌یاب که توسط رییس شورای حقوق بشر سازمان ملل تشکیل شد عبارتند از: یک ریچارد گلدستون عضو دیوان اساسی آفریقای جنوبی؛ دو هیئا جیلانی از وکلای دادگاه عالی پاکستان؛ سه کریستین چیکینین استاد حقوق بشر مدرسه اقتصاد و علوم سیاسی لندن؛ و چهار دزموند تراورز سرهنگ ایرلندی و عضو هیات امنای موسسه تحقیقات جنایی بین‌المللی. این ترکیب که متشکل از سه حقوقدان برجسته بین‌المللی و با تابعیت‌های مختلف و همچنین یک متخصص نظامی است، در اعتبار حقوقی گزارش مذکور فوق‌العاده موثر بوده و شائبه احتمال سیاسی بودن گزارش را کاهش می‌دهد. (شیرزادی و خرازی، ۱۳۸۹، ۸۱)

### سه. اهم مفاد و ملاحظات گزارش گلدستون

در ذیل ضمن برشمردن اهم مفاد، ملاحظات و توصیه‌های موجود در گزارش گلدستون، دلایل اهمیت فوق‌العاده آن نیز بررسی و تشریح خواهد شد:

به طور کلی، مواردی که در گزارش گلدستون، به عنوان جنایات جنگی اسرائیل در غزه محسوب شده و به تفصیل بررسی شده‌اند، عبارتند از: الف. محاصره کامل اقتصادی و سیاسی (حتی غذا و دارو) نوار غزه از سوی اسرائیل، قبل و حین و بعد از عملیات ۲۲ روزه؛ ب. عملیات نظامی اسرائیل در نوار غزه و جراحات وارده طی دو مرحله (بمباران و حملات هوایی و پیشروی

نیروهای زمینی) ضمن اینکه نیروی دریایی و کشتی‌های جنگی اسرائیل هم نوار غزه را گلوله باران کردند؛ ج. حملات نیروهای اسرائیلی به ساختمان‌ها و مقامات فلسطینی در نوار غزه و همچنین حمله کور و در ابعاد وسیع به اموال و دارایی‌های غیرنظامی در غزه؛ د. عدم اتخاذ تدابیر لازم از سوی اسرائیل برای حمایت از غیرنظامیان غزه (هدف قرار دادن دو بیمارستان با گلوله‌های حاوی فسفر سفید)؛ ه. حملات بی‌برنامه نظامیان اسرائیلی و کشتار غیرنظامیان؛ و. تخریب زیرساخت‌های صنعتی، منابع غذایی و شبکه‌های آب و فاضلاب و منازل (فصل ۱۳ گزارش)؛ ز. استفاده از غیرنظامیان فلسطینی به‌عنوان سپر انسانی (فصل ۱۴ گزارش)؛ ح. دستگیری و بازداشت غیرنظامیان اعم از مردان، زنان و کودکان و نگهداری آنها در شرایط بسیار بد از جمله محرومیت از آب و غذا و سرویس بهداشتی و اعمال انواع شکنجه‌ها که در فصل ۱۵ گزارش بدان اشاره شده است. (<http://www.rohama.org>)

کمیته حقیقت‌یاب همچنین تاکید کرده است با توجه به تجهیزات بسیار مدرن ارتش اسرائیل، امکان اشتباه و سهو در جنایات انجام شده وجود نداشته و این حوادث با نقشه‌های از پیش تعیین شده و عمدی و طبق دستورات صادره از سوی مقامات سیاسی اسرائیل انجام شده است. در ضمن بنا به اعلام مقامات اسرائیلی، تخریب خانه‌های فلسطینی انتقام‌جویانه بوده است. این عمل و مجازات دسته‌جمعی ساکنان غزه، مصداق نقض شرایط مندرج در ماده ۳۳ کنوانسیون چهارم ژنو بوده است.

یک نکته مهم در گزارش هم این است که در حمله به شش مرکز پلیس غزه که نهادهایی مدنی (و نه نظامی) بوده‌اند، بیش از ۲۴۰ نفر کشته شدند که نقض صریح قوانین بین‌المللی حقوق بشر به حساب می‌آید. (شیرزاد و خرازی، ۱۳۸۹، ۸۴-۸۳)

کمیته در ادامه تاکید نموده که اسرائیل در جریان جنگ ۲۲ روزه غزه موارد ذیل را نقض کرده است: الف. مقررات مواد کنوانسیون چهارم ژنو مصوب ۱۹۴۹ که رژیم صهیونیستی در ۱۹۵۱ به آن پیوسته است؛ ب. ماده ۵۱ و ۷۵ پروتکل اول الحاقی به آنها (مصوب ۱۹۷۷) راجع به حمایت از قربانیان درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی؛ ج. معاهده بین‌المللی آمستردام ۱۹۳۸ حمایت از غیرنظامیان در مقابل جنگ‌افزارهای جدید؛ و د. مواد شش و هفت کنوانسیون

بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی. در ضمن مساله عدم تناسب حملات اسراییل با اقدامات فلسطینیان غزه، یکی از مهم‌ترین موارد مورد تاکید در این گزارش است.

گزارش همچنین تصریح کرده که اسراییل، تعهدات خود را مبنی بر اجازه ورود محموله‌های حاوی کمک‌های پزشکی، مواد غذایی و پوشاک که جزو نیازهای ضروری انسانهاست، زیر پا گذاشته و این امر، نقض صریح ماده ۳۲ کنوانسیون چهارم ژنو است. همچنین اسراییل، تعهدات ویژه خود را بر اساس کنوانسیون حقوق کودکان و کنوانسیون حذف هرگونه تبعیض علیه زنان، زیر پا گذاشته است. این گزارش به اقدامات نظامی اسراییل در کرانه باختری در طول جنگ ۲۲ روزه هم اشاره نموده که اهم آنها بدین شرح است:

یک. استفاده از فشار بیش از حد یا مرگبار در زمان تظاهرات آرام فلسطینی‌های کرانه باختری که مصداق بارز نقض ماده شش کنوانسیون بین‌المللی حقوق سیاسی و مدنی می‌باشد؛

دو. بازداشت فلسطینیان توسط اسراییل (از جمله اعضای شورای قانون‌گذاری فلسطین و همچنین بازداشت گسترده کودکان و شکنجه آنها)؛

سه. نقض حق جابه‌جایی و دسترسی آزادانه شهروندان فلسطینی که مغایر با ماده ۲۷ کنوانسیون چهارم ژنو و ماده ۱۲ کنوانسیون بین‌المللی حقوق سیاسی و مدنی (متضمن آزادی حرکت افراد) و تحقیر غیرنظامیان در ایست‌های بازرسی محلی اسراییل. (ببری گنبد، ۱۳۸۹، ۱۶۲ - ۱۵۶)

کمیته همچنین به اقدامات اسراییل در خاک خودش و ممانعت از برگزاری اجتماعات اصلاح‌طلبانه و آزادی انتقاد از اقدامات نظامی اسراییل در جنگ ۲۲ روزه هم اشاره کرده است و خشونت فیزیکی علیه معترضان و توهین به آنها توسط پلیس اسراییل را مصداق نقض ماده ۱۰ کنوانسیون حقوق سیاسی و مدنی دانسته است. نکته مهم دیگر در این گزارش، وضع تحریم شدید و فراگیر اطلاع‌رسانی و ایجاد محدودیت بر سر راه رسانه‌ها و ناظران حقوق بشر در غزه در تمام مدت عملیات ۲۲ روزه است که با تعهدات کشورها درباره حق «دسترسی به اطلاعات» در تناقض است. (<http://www.rohama.org>) در ضمن این کمیته، محاصره غزه را قبل از جنگ

۲۲ روزه، مصداق کامل «به قحطی کشاندن جمعیت غیرنظامی»<sup>۱</sup> قلمداد کرده و آن را ناقض کنوانسیون چهارم ژنو دانسته است. (زمانی، ۱۳۸۸)

کمیته حقیقت‌یاب در بخش پایانی گزارش خود، توصیه‌های مختلف و قابل تاملی به: نخست شورای حقوق بشر و شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل؛ دوم دادستان دیوان کیفری بین‌المللی؛ سوم کارگزاران رژیم اسرائیل؛ چهارم گروه‌های نظامی فلسطینی؛ و پنجم جامعه بین‌المللی، کرده است.

با عنایت به موضوع مقاله حاضر، فقط به مفاد توصیه‌های این کمیته به شورای امنیت و دادستان دیوان کیفری بین‌المللی می‌پردازیم:

الف. کمیته به دادستان دیوان توصیه می‌کند، با ارجاع به بیانیه‌ای که بر اساس ماده ۱۲ دفتر دادستان دیوان کیفری از دولت فلسطین دریافت کرده است، مسئولیت‌پذیری متهمان و منافع حاصل از صلح و امنیت در منطقه، نیازمند اقدامات مسئولانه دادستان دیوان بوده و عزم جدی شخص وی تا حد ممکن است. ضمناً با عنایت به این موضوع که فلسطین در ۲۲ ژانویه ۲۰۰۹ اعلامیه مقرر در بند سه ماده دو اساسنامه دیوان کیفری را پذیرفته است، گلدستون از دادستان دیوان کیفری دعوت می‌کند تا برای منافع عالی عدالت در منطقه، درباره وقایع غزه اظهار نظر حقوقی نماید.

ب. کمیته به شورای امنیت چنین توصیه می‌نماید: این شورا باید به محض دریافت گزارش کمیته، وضعیت را بررسی کرده و در صورت فقدان تحقیقات کافی و کارآمد که مستقل و مطابق با استانداردهای بین‌المللی، در طول شش ماه پس از تاریخ قطعنامه شورای امنیت بر اساس ماده ۴۰ منشور نباشد، باید بر اساس فصل هفت منشور، پرونده غزه را به دادستان دیوان کیفری بین‌المللی متعاقب ماده ۱۳ اساسنامه رم ارجاع دهد. (ببری گنبد، ۱۳۸۹، ۱۷۱-۱۷۰)

اعضای کمیته حقیقت‌یاب، همچنین شورای امنیت را ترغیب می‌کنند که در صورتی که یکی از دو طرف مناقشه از تحقیق درباره اتهامات و محاکمه مظنونان شانه خالی کند، مسئله را به دیوان کیفری بین‌المللی ارجاع دهد. (<http://www.rohama.org>)

## 1. Starvation

#### چهار. دلایل اهمیت گزارش گلدستون

یک. شخصیت بسیار بالای حقوقی اعضای کمیته حقیقت‌یاب که نمی‌توان آنها را به ضد اسراییلی بودن و یا جانبداری متهم نمود.

دو. اهمیت پیشنهادهای و توصیه‌های ارایه شده در پایان گزارش که آن را از نمونه‌های دیگر متمایز می‌کند. از جمله اینکه قویا توصیه نموده است که اگر اسراییل و حماس ظرف مدت شش ماه اقداماتشان را بر اساس استانداردهای بین‌المللی پی‌گیری نکنند و گزارش ارایه ندهند، شورای امنیت می‌بایست وارد عمل شده و مسئله ارجاع این پرونده به دیوان کیفری بین‌المللی را در دستور کار قرار دهد.

سه. جنبه فوق‌العاده مهم این گزارش، چراغ سبزی است که این گزارش به دادگاه‌های کیفری در سراسر جهان به منظور اعمال قوانین مرتبط با جنایات جنگی علیه صهیونیست‌ها داده است. (شیرزاد و خرازی، ۱۳۸۹، ۹۵)

چهار. گلدستون در گزارش خود، هم نقض حقوق بین‌الملل و جرایم ارتكابی در حوزه حقوق بشر و هم حقوق بین‌الملل بشردوستانه را مد نظر قرار داده است. در واقع این بررسی و نتایج کمیته حقیقت‌یاب می‌تواند مجوز بازداشتی برای مسئولین اسراییلی دخیل در این جنگ باشد. پنج. کمیته در راستای انجام دقیق وظایفش، با بهره‌گیری از روش و منابع متنوع از جمله دیدار با قربانیان و شاهدان، بازدید مکرر از صحنه عملیات و اماکن آسیب دیده، بررسی گزارش‌های پزشکی مربوط به قربانیان، بررسی تصاویر ویدیویی و عکس‌ها از جمله عکس‌های ماهواره‌ای، برگزاری جلسات متعدد حضوری با نمایندگان گروه‌های مختلف و نیز دعوت عام برای ارایه اطلاعات توانست بیش از ده هزار صفحه مکتوب، ۳۰ نوار ویدیویی و ۱۲۰۰ تصویر جمع‌آوری نماید.

شش. کمیته حقیقت‌یاب مثل یک مرجع قضایی که دست به تحقیق می‌زند، برای ارزیابی عناصر مادی و معنوی اعمال مجرمانه در این جنگ به تحقیق پرداخت. بنا بر این گزارشی که این هیات فراهم کرده به هیچ وجه یک خطابه و بیانیه سیاسی محسوب نمی‌شود، بلکه دارای ارزشی است که می‌تواند مورد استناد مراجع بین‌المللی و حتی داخلی قرار گیرد.

هفت. از نکات مهم کار این کمیته این بود که بررسی حوادث را از ۱۹ ژوئن ۲۰۰۸ (یعنی شش ماه قبل از شروع جنگ ۲۲ روزه) که توافق آتش‌بس میان اسرائیل و حماس به اجرا درآمد تا ۳۰ ژوئن ۲۰۰۹ (چهار ماه بعد از پایان عملیات نظامی) انجام داد و از این‌رو موارد نقض مکرر و فاحش حقوق بشر قبل از آغاز عملیات نظامی و بعد از آن را نیز توانست به‌خوبی پوشش دهد. (شیرزادی و خرازی، ۱۳۸۹، ۸۱)

هشت. دو مورد از توصیه‌های گلدستون در این گزارش، از مباحث مهم حقوق بین‌الملل کیفری است:

الف. به رسمیت شناختن مسئولیت نقض شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه توسط اسرائیل؛  
ب. لزوم جبران خسارت و ترمیم زیان‌های وارده به بزه‌دیدگان از سوی اسرائیل (رضوی فرد، ۱۳۸۹).

نه. گزارش کمیته حقیقت‌یاب پس از تصویب و احاله به مجمع عمومی، به‌رغم مخالفت شدید اسرائیل و آمریکا و برخی کشورهای اروپایی، با ۱۱۴ رای موافق، ۱۸ رای مخالف و ۴۴ رای ممتنع به تصویب مجمع عمومی رسید.

### نتیجه‌گیری

باید عنایت داشت که اشخاص امروزه در شمول تعهدات بین‌المللی زیادی قرار دارند و اگر از این تعهدات سرباز زنند (نظیر آنچه دولت‌مردان اسرائیلی انجام می‌دهند)، باید جواب‌گویی تخلف خود باشند اعم از اینکه نظام حقوقی دولت متبوع این اشخاص متضمن چنین تعهداتی یا شبیه آن باشد. (کاسسه، ۱۳۸۵، ۱۵۶) همچنین باید توجه داشت که برای تحقق جنایت علیه بشریت لزوماً نیازی به وضعیت جنگی نیست و حتی در زمان صلح هم امکان تحقق آن وجود دارد. (کریانگساک و شیایزری، ۱۳۸۳، ۱۷۵)

اما سازوکارهای کیفری برای مجازات مرتکبان جنایات غزه به دو روش است: یک. توسل به اصل صلاحیت جهانی در حقوق کیفری بین‌الملل که با عنایت به این اصل، یک کشور می‌تواند به برخی از جرایم، صرف‌نظر از محل وقوع جرم، تابعیت مجرم و یا بزه‌دیده

رسیدگی کند. سازمان عفو بین‌الملل هم اعتقاد دارد که با توجه به بی‌اعتنایی اسرائیل به پذیرش یک تحقیق جدی درباره جنگ غزه، ناخودآگاه اجرای اصل صلاحیت جهانی برای محاکمه مسئولان این رژیم در برابر دادگاه‌های خارجی هم توجیه‌پذیر خواهد شد. طبق همین موضوع، چند ماه پس از جنگ غزه و در دسامبر ۲۰۰۹ دادگاه وست مینیستر انگلستان بنا به درخواست وکلای برخی قربانیان فلسطینی، حکم بازداشت تزیبی لیونی وزیر خارجه وقت اسرائیل را به اتهام ارتکاب جنایات جنگی صادر کرد. (رضوی فرد، ۱۳۸۹، ۷) البته باید توجه داشت که این اصل و کارایی آن همیشه تابعی از ملاحظات سیاسی و روابط بین‌الملل و منافع ملی هر کشور است.

دو. توسل به ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل کیفری که از طریق دیوان بین‌المللی دادگستری یا کیفری و یا حتی تشکیل دادگاه بین‌المللی کیفری اختصاصی (نظیر آنچه برای رواندا و یوگسلاوی سابق صورت گرفت) انجام می‌شود. البته با توجه به حمایت صریح آمریکا از اسرائیل، امکان تشکیل دادگاهی شبیه یوگسلاوی سابق و رواندا برای جنایات اسرائیل در جنگ ۲۲ روزه غزه بسیار ضعیف است. زیرا باید شورای امنیت دستور تشکیل چنین دادگاهی را بدهد که یقیناً آمریکا آن را وتو خواهد کرد.

با عنایت به موارد فوق‌الذکر، به ظرفیت‌های احتمالی و بالقوه برای ارتباط دادن گزارش گلدستون با دیوان کیفری اشاره خواهد شد:

نخست، طبق ماده هشت اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی، که منطبق بر کنوانسیون‌های ۱۹۴۹ ژنو است، اعمالی مانند تخریب گسترده اموال، حمله به مناطق و افراد غیرنظامی و بمباران آنها، حمله به ساختمان‌های مذهبی و علمی و استفاده از هر سلاح یا شیوه‌ای که موجب ایجاد جراحت و رنج غیرضروری و بیش از حد شود، جنایت جنگی<sup>۱</sup> محسوب می‌شود.

ضمناً طبق ماده شش همین اساسنامه، نسل‌کشی<sup>۲</sup>، ام‌الجرایم و شدیدترین جرم بین‌المللی است و اعمالی نظیر «کشتن، ایراد صدمه شدید جسمانی یا روانی و یا تحمیل عمدی شرایط زیستی نامناسب به اعضای یک گروه قومی، ملی، نژادی یا مذهبی به قصد نابود کردن همه یا

1. Warcrime

2. Genocide

بخشی از آن گروه» را شامل می‌شود (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۸، ۲) که می‌توان مصادیق آن را در گزارش گلدستون پیدا کرد.

دوم، باید توجه داشت که طبق بند دو ماده ۱۵ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، دادستان دیوان می‌تواند برای بررسی جدید اطلاعات دریافتی‌اش درباره یک موضوع، اطلاعات تکمیلی‌ای را از کشورها یا نهادهای بین‌المللی دریافت کند. طبق این بند، گزارش گلدستون هم می‌تواند دستمایه دادستان دیوان بین‌المللی کیفری قرار بگیرد.

البته باید اشاره نمود که رژیم اشغالگر اسرائیل، تنها اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری را امضاء کرده و از تصویب آن امتناع نموده است، اما با توجه به رویه دیوان بین‌المللی کیفری درباره بحران دارفور سودان و صدور حکم برای عمر البشیر رئیس‌جمهور سودان، به نظر می‌رسد که می‌توان مشابه همان روند را درباره این پرونده نیز طی نمود.

## منابع و یادداشت‌ها:

۱. اخوان فرد، مسعود و سیدمهدی چهل‌تنی (۱۳۸۸)، «جنگ غزه و عملکرد نهادهای حقوق بین‌الملل»، فصلنامه حقوقی گواه، شماره ۱۴.
۲. بیری گنبد، سکینه (۱۳۸۹)، «گزارش ریچارد گلدستون رییس هیات حقیقت‌یاب سازمان ملل از جنگ غزه»، نشریه آمریکاشناسی - اسرائیلی‌شناسی، مرکز مطالعات خاورمیانه.
۳. حسینی اکبرنژاد، هاله (۱۳۸۸)، «جنگ علیه حقوق انسان‌ها؛ نقض تعهد رعایت حقوق بشر در جنگ ۲۲ روزه غزه»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۴۰.
۴. خلاصه گزارش گلدستون درباره جنایات جنگی در غزه، <http://www.rohama.org>
۵. راجرز، آنتونی و پل مالرب (۱۳۸۷)، قواعد کاربردی حقوق مخاصمات مسلحانه، ترجمه کمیته ملی حقوق بشردوستانه، انتشارات امیرکبیر.
۶. رضوی فرد، بهروز (۱۳۸۹)، «جنگ ۲۲ روزه غزه در آئینه حقوق بین‌الملل کیفری با نگاهی به گزارش گلدستون»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۴۳.
۷. زمانی، سید قاسم (گفتگو) (۲۱ آذر ۱۳۸۸)، بررسی و نقد گزارش گلدستون در مورد جنایات ارتكابی در غزه از منظر حقوق بین‌الملل، وبلاگ <http://yaserziaee.blogfa.com>
۸. ساعد، نادر (۱۳۸۹)، غزه و حقوق بین‌الملل، انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی.
۹. شیرزاد، حمیدرضا و فردین خرازی (۱۳۸۹)، «ابعاد و آثار گزارش گلدستون درباره جنگ غزه»، فصلنامه راه‌بر، سال نوزدهم، شماره ۵۵.
۱۰. طالقانی، حسین (۱۳۸۸)، «ابعاد حقوقی جنگ غزه و دفاع مشروع»، فصلنامه حقوقی گواه، شماره ۱۴.
۱۱. عمرانی، سلمان (۱۳۸۸)، جنایات اسرائیل در غزه در مصادف با حقوق کیفری بین‌المللی؛ بررسی راه‌کارهای محاکمه جانین، فصلنامه حقوقی گواه، شماره ۱۴.
۱۲. کاسسه، آنتونیو (۱۳۸۵)، حقوق بین‌الملل، ترجمه حسین شریفی طرازکوهی، نشر میزان.
۱۳. کریانگساک، کیتی شیایزری (۱۳۸۳)، حقوق بین‌الملل کیفری، ترجمه بهنام یوسفیان و محمد اسماعیلی، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.
۱۴. گزارش همایش نقض حقوق بشر (۱۶ دی ۱۳۸۷)، صلح، قربانیان غزه، کرسی حقوق بشر و صلح و دموکراسی دانشگاه شهید بهشتی.

۱۵. ممتاز، جمشید و امیرحسین رنجبریان (۱۳۸۷)، حقوق بین‌الملل بشردوستانه و مخاصمات مسلحانه داخلی، نشر میزان، چاپ سوم.

۱۶. میرمحمد صادقی، حسین (گفتگو) (۱۳۸۸)، «جنایات اسرائیل از منظر حقوق جزای بین‌الملل»، فصلنامه حقوقی گواه، شماره ۱۴.

۱۷. میری لواسانی، سمیه سادات (۱۳۸۸)، «بررسی نسل‌کشی در غزه با نگاهی به اسناد بین‌المللی حقوق بشر»، فصلنامه حقوقی گواه، شماره ۱۴.

18. <http://fa.wikipedia.org/wiki>

19. [www.icc.org/web/eng/siteengon.nsf/html/weapons-interview-170109](http://www.icc.org/web/eng/siteengon.nsf/html/weapons-interview-170109)